

О. В. Волянська, кандидат соціологічних наук, доцент

ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПРИЙНЯТТЯ ТА ПОШИРЕНOSTІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Головні причини корупції в Україні пов'язані з її інституційним характером: розвинута система неформальних контактів перетворилася в сталі традиції використовувати корупцію на різних рівнях соціальних відносин. Корупція як функціональна поведінка поширюється в ситуації відсутності політичної волі з боку політичної влади, толерантного ставлення до неї з боку громадськості, замовчування її як проблеми з боку ЗМІ, свавілля з боку судів, правоохоронних органів і фіскальних органів, які перетворюють ресурси контролю на предмет корупційного обміну.

Тривалі соціологічні дослідження «Стан корупції в Україні», що проводилися в Україні протягом останніх десяти років, свідчать, що корупція сприймається як тотальне явище: 57% населення вважають, що «корупція пронизує все суспільство».

Головними характеристиками сприйняття корупції є:

- толерантне ставлення до неї в умовах українського суспільства;
- функціональне ставлення; звичка використовувати корупцію;
- корупція сприймається як невідворотне явище, що має сталі традиції, вікову систему державних інституцій;
- існує потенційна залежність феномену стурбованості корупцією від загальних оцінок курсу влади.

У масовій свідомості громадян існує суперечливе поєднання сприйняття корупції як соціально небезпечного, злочинного явища, а також як невід'ємної частини життя, звички вимушеного застосування корупційних практик, обумовленого соціально-економічними чинниками.

Ця тенденція відображає наявність подвійних стандартів розуміння корупції в масовій свідомості. Вони проявляються у:

- розриві ціннісного рівня і поведінкового («засуджую, але беру/даю хабарі»);
- засудженні поведінки інших та виправданні власної поведінки;
- схильності вважати корупцією лише дії чиновників у ситуації вимагання (чи умисного створення умов для підведення особи до думки про необхідність здійснення корупційного платежу);
- виправданні поведінки хабародавця;
- поділі корупції на «велику» та «побутову».

Упереджене ставлення населення до корупції в окремих сферах пояснюється такими фреймами масової свідомості:

1) персоніфікація корупції — обвинувачення в корупції конкретних політиків;

2) часто під корупцією розглядається низька якість публічних послуг та неефективність дій чиновників;

3) корупція на побутовому рівні загалом сприймається як вимушена і взаємовигідна поведінка. При цьому найчастіше обвинувачується держава, яка платить низьку заробітну плату чиновникам, що свідчить про бажання перенести відповідальність за ситуації, що виникали, на «абстрактний рівень», а не на певних учасників корупційної ситуації;

4) стереотипне маркування окремих сфер як корумпованих (наслідок інформаційного фону). Серед таких інституцій виділяються заклади освіти, медичні установи, суди, правоохоронні органи, органи самоврядування різних рівнів;

5) оцінка ситуації залежить від суми хабара та характеру питання, яке вирішується в результаті корупційної угоди.

Загальні твердження про корупцію в приватній сфері свідчать, що способи ведення бізнесу априорі несуть у собі корупційну складову у відносинах з державними органами та контрагентами. Інколи застосування корупційних практик є засобом збереження бізнесу або утримання його конкурентоспроможності. Умови ведення бізнесу в Україні залишаються несприятливими.

Однією з основних ознак корумпованості суспільства є показники участі населення в корупційних практиках, тобто реальний корупційний досвід на противагу сприйняттю, яке не завжди формується з власного досвіду. За останній рік 30% респондентів серед населення повідомили про те, що вони брали участь у корупційних практиках. Водночас про участь у корупційних практиках протягом життя повідомило 56% респондентів. Тобто кількість населення, яке мало реальний досвід участі у корупційних практиках, є меншою за кількість осіб, які вважають, що суспільство пронизане корупцією. З другого боку, більшість установ публічного сектору і приватний сектор вважаються доволі корумпованими. Традиційно відповідно до стереотипного мислення найбільш корумпованими вважаються заклади освіти, охорони здоров'я та ДАІ. Однак за кількістю контактів, які вилилися в корупційні практики, найбільш корумпованими виявляються прокуратура, Бюро технічної інвентаризації (БТІ) та ДАІ. Відсоток респондентів, які мали корупційний досвід у закладах освіти та охорони здоров'я, є значно меншим у порівнянні з названими інституціями. Найбільшою проблемою сприйнят-

тя корупції у сфері освіти та охорони здоров'я є проблеми з розумінням корупції населенням. Так, близько 60% опитаних адекватно розуміють корупцію, яка передбачена чинним законодавством, тоді як 20% бачать корупцію там, де згідно із законом вона відсутня. Корумпованими вважаються і ті інститути громадянського суспільства, які традиційно вважаються найбільш ефективними у протидії корупції — це засоби масової інформації і третій сектор. Населення і самі журналісти визнають, що ЗМІ в Україні є непрозорими та заангажованими, залежними від власників, журналісти доволі часто публікують замовні матеріали. Громадські організації також піддаються певним корупційним ризикам — створюються з певною метою або під конкретний проект, залежні від політичних партій та/або донорів чи створюються державними органами, «грішать» «відкатами» у відносинах із донорами, ведуть діяльність, яка не передбачена статутними документами, та не здійснюють ту, що передбачена статутом.